

Dit toch is de groote greep van Calvijn geweest, dat hij, anders dan Luther, niet de zaligheid van den mensch, maar de eere Gods als hoofddoel van ons leven, voorop stelde. Het gaat niet om mijn zaligheid, maar of God in mijn leven tot Zijn eer komt. Als we dat gezien hebben, hebben we met alle individualisme gebroken.

Het gaat er om te laten zien, wat God met en voor Zijn volk doet. Wat Christus, ook reeds in het O. T., voor Zijn volk is. Dit nu wordt door de Graaf telkens naar voren gebracht en wat wordt de Schrift dan rijk, wat gaat het dan leven. Als we dat gezien hebben, kunnen we 'took vertellen, hoe moeilijk dit soms is. Zeker, we bereiken dat zoo in eens niet. Maar door telkens de Schrift tot ons te laten spreken, zooals ze is, komen we er met onze leerlingen hoe langer hoe meer in.

Men heeft er op gewezen, dat deze gedachte verband houdt met wat Cocceus leerde in het begin der 17e eeuw. Zelfs hoorde ik al van Cocceanisme spreken. En op den klank af zou men geneigd zijn, dit toe te stemmen. Toch doet, wie dit meent, m.i. Ds de Graaf onrecht. Cocceus was een voorstander van de Verbondstheologie. Hij nam aan, dat er twee verbonden waren; het verbond der werken en het verbond der genade. Bij het verbond der genade moeten we onderscheiden in drie tijdperken:

1. een tijdperk vóór de wet tot Mozes;
2. onder de wet tot Christus;
3. na de wet onder het N. T.

Dit was wel niets nieuws, maar de fout van Cocceus was, dat hij aannam, dat er in de verschillende perioden ook een wezenlijk verschil in genade was. De geloovigen onder de wet bijv. zouden geen vergeving van zonden hebben ontvangen, alleen maar een voorbijzien daarvan. Hiervan nu vindt ge bij de Graaf geen spoor. Er is maar één genade in Christus, ook onder de wet is er vergeving van zonden door Christus. Hij werkt reeds daarin, dringt in de geschiedenis om Zich te openbaren (bl. 4, Inleiding). Cocceus ontdekte op elke bladzijde van het O. T. Christus. De Graaf laat de Schrift spreken, zooals ze is en dan is heel het O. T. Messiaans.

En dan spreekt ze ook van het Verbond. Ons Doopsformulier spreekt er van, dat er in alle verbonden twee partijen begrepen zijn. Maar daarin is God de eerste en Hij heft den mensch tot de andere partij op, die Hij de verbondstrouw geven en leeren zal, door Christus. Dien Hij ons tot een Hoofd gaf. Die in onze plaats „Ja“ heeft gezegd op Gods eisch en Die ons door Zijn Geest „ja“ leert zeggen.

Is dat niet schriftuurlijk?

Dankbaar zijn we voor dit werk. Laat men daar maar ernstig mee bezig zijn, dat zal de vertelling op onze school en het inzicht in de Schrift bij ons en bij onze leerlingen verdiepen.

Met belangstelling zien we het verschijnen van het tweede deel tegemoet.

J. M. J. BRANTS.

Een avonturier uit de 18de eeuw.

Dr D. J. H. ter Horst: Franciscus Lievens Kersteman. — P. N. van Kampen & Zoon, Amsterdam 1937. „Patria“-serie no. 11.

De achttiende eeuw is nooit erg in trek geweest bij menschen, die van de geschiedenis niet een uitgebreide studie hebben gemaakt. En dat is geen wonder. Op de groote zeventiende eeuw, voor ons

Iets over Vondel en de Predikanten van Amsterdam.

III.

Het volgend hekeldicht van Vondel, waar weer de „dronkenschap“ van Trigland voor den dag komt, is van 1628, en een der meest onkiesche en platte. We komen nu ook weer in aanraking met de oude vijanden der predikanten: de Academiemannen. In genoemd jaar had de Amsterdamsche Academie een prijsvraag uitgeschreven, door Vondel op rijm gebracht, een prijsvraag, wier strekking niet onduidelijk was. Ik schrijf haar hier in haar geheel af.

D'Amsterdamsche Academie
Aen alle poëten en dichters der
Vereenigde Nederlanden,
Liefhebbers van de goudde vrijheit.

Apoll, op Helicon geseten,
Vraeght al syn heylighe Poëten:
Wat beste en slimste (ergste) tongen syn?
Of waerheyt salich maeckt, of schyn?
Of dwang van vrome Christen-sielen
Niet streckt om Hollandt te vernielen?
Of vryheyt niet en was de schat
Waerom men eerstin oorloogh tradt?

land bij uitstek „groot“, omdat het daarin zijn onafhankelijkheid verwierf, en zich door zeevaart en handel een naam maakte, die weldra bekend en zoo noodig gevreesd werd tot in de verste landen der aarde, viel als vanzelf de aandacht. Vele factoren, die meegewerkt hebben aan die grootheid, veel bouwers van het koloniale rijk, dat in die eeuw gefundeerd werd, zijn minder bekend, maar als ze door moderne boeken weer in het licht gebracht worden, kunnen deze rekenen op een groote groep belangstellende lezers.

De achttiende eeuw is voor velen niet meer dan het „vervaltijdperk“. Als wij in onze geschiedenis op die factoren letten, die de zeventiende eeuw deed worden wat zij werd, dan zien we inderdaad een achteruitgang. De activiteit die de vorige eeuw kenmerkte, schijnt totaal verdwenen, en vervangen door een passieve houding. In politiek opzicht beheerscht de republiek niet meer de staatkunde van Europa, maar zij wordt beheerscht door haar vroegere minderen. Kunst en wetenschap, die in de 17de eeuw een peil bereikten, zoo hoog als nooit te voren, en waarop een nationaal stempel werd gedrukt, verloren in de 18de eeuw dat eigene, tengevolge van karakterloze navolging en nabootsing van het buitenland. Een eeuw om trotsch op te zijn, werd de achttiende voor ons niet.

Maar toch wel een zeer belangrijke.

Aan het begin heerscht een almachtige, aristocratische regenten-klied over de bijna rechtloze burgerij; aan het einde ervan zijn deze heerschers ontroond, en wordt de volkssoevereiniteit als hoogste gezag gehuldigd. Er moet een groote omwenteling plaats gegrepen hebben in hart en hoofd der burgers, om te komen tot de omwenteling op staatkundig gebied.

Moeilijk is het om de oorzaken van de langzame wijziging der geestesgesteldheid na te vorsch. De cultuurgeschiedenis wordt van grooter belang dan die der politieke ontwikkeling. Alles grijpt de geleerde aan, om de onder het volk levende ideeën op te sporen en te volgen in hun loop. En hij vindt dan veel materiaal. In die eeuw, waarin de filosofie bij uitstek beoefend werd, was het de gewoonte meer of min filosofisch getinte mémoires en levensbeschrijvingen uit te geven. De „galante“ 18de eeuw dweepte met de amoureuze ontboezemingen en gewaagde avonturen van heele en halve misdadigers, waarvan de beruchte Casanova wel de bekendste werd. Hoeveel overdrijving er ook moge schuilen in dergelijke mémoires, ze geven toch een beeld van de eeuw en zijn daarom voor den cultuur-historicus van enorm belang.

Ons land kent ook zijn „helden“ op dit gebied. Even voor den aanvang der 18de eeuw, in 1695, was verschenen „De vermakelijke avonturier“, van Nicolaas Heinsius, grotendeels een autobiografie. Het gunstig onthaal dat dit lang niet altijd stichtelijk boek ten deel viel, is karakteristiek voor den smaak en maakt begrijpelijker den invloed van een overigens weinig bekend man, Franciscus Lievens Kersteman.

Over hem heeft Dr Ter Horst in de Patria-serie een boekje geschreven, dat velen die belangstellen in de cultuurgeschiedenis, met genoegen zullen lezen. Ten onrechte, meent de schrijver, heeft men dezen „kleinen“ avonturier nu geheel vergeten. „Want zonder overdrijving kan men van hem zeggen, dat hij gedurende jaren een geheel volk in angst en spanning heeft gehouden. Rijken en armen, geleerden en ongeleerden verslonden zijn profetieën alsof ze waarlijk hemelsche wijsheid bevatten. Kersteman was iemand van meer dan middelmatige bekwaamheden, maar een superieure

Of oock in welbestierde steden

Een oproermaeker wordt geleden (geduld)?

Of huys-plondren vesten sticht?

Of d'eedt geen burgery verplicht?

En of sich leeraers niet verloopen (buiten hun boekje gaan)

Wanneerse desen bandt ontknoopen?

De dan volgende regels, die dienen om in te lichten over den prijs, houden nog een schimp-scheut in op Prins Maurits. Alle toespelingen in deze Academievraag voorkomend¹⁾ te bespreken, zou te ver voeren hier. We bepalen ons ook hier weer tot Trigland.

Vondel wilde prikkelen: en dat gelukte hem buiten kijf. Het regende bittere en booze antwoorden, vaak aan alle kiescheheid gespeend.

Onder die was er een, dat Vondel toeschreef aan Trigland. Dit blijkt uit het vierregelig versje, dat Vondel toevoegde aan het eigenlijke hekeldicht, dat hij op deze gelegenheid vervaardigde, en welke regels een parafrase bedoelden te zijn van het klassieke: „Qui Curios simulant, et Bacchanalia vivunt“.

„Hy lykt een sant en dubbel geus,
En voert een roo' kalkoensche neus,
Al speelt de droes, de paep in 't swart,
Syn snuit verraet hem, of syn start.

Anagramma van
Japik Priaep.²⁾
Ik pal Priaep.

In later dagen — waarschijnlijk is Brandt de „Urheber“ van deze legende — schreef men het

geest was hij allermint. Toch kan het niet weer-sproken worden, dat zijn invloed op zijn tijdge-nooten binnen onze landsgrenzen grooter is ge-weest dan de invloed van Erasmus en Grofius op hun tijdgenooten“.

Dit citaat wekt het vermoeden, dat hier een bijzonder man behandeld wordt. En dat is toch niet heelmaal waar. Het overzicht van zijn leven teekent een avonturier, die verschillende amou-retties gehad heeft, die zeer kiesch worden be-handeld en die verder een bewogen leven geleefd heeft. Zijn afwisselend bestaan van student, sol-daat, schrijver van volksboekjes, en biografieën van bekende avonturiers, rechtskundige, lector en zelfs honorair professor te Heusden, oplichter, advocaat van kwade zaken enz. brengen hem in contact met verschillende lagen der bevolking. De schrijver kan daardoor licht laten vallen op veel omstandigheden, die den geest der 18de eeuw mee hebben gevormd.

Tal van aardige bijzonderheden worden verhaald, waardoor het leven van dien tijd ons nader gebracht wordt. De sensatielust was toen niet minder groot dan nu. Als verteld wordt, dat ruim achttienduizend menschen tijdens de kermis te Rotterdam, den in het werkhuis opgesloten op-lichter komen bekijken, als een curiositeit, geeft dit een aardig kijkje op den aard der volksver-maken uit die dagen. De schrijver ziet in dezen rusteloozen zwerver een voorbeeld van de vili-liteit dier dagen, en vat zooveel genegenheid voor hem op, dat hij zijn daden eigenlijk vergoedijkt. Hij noemt hem een amoreel, niet een immoreel mensch, wiens „kleine tragedie“ daarin bestond, dat hij ondanks zijn goeden wil, door de omstan-digheden telkens van 'trechte pad werd afgeleid. Uit zijn levensloop blijkt, dat hij een handig man geweest is, die op allerlei wijze wist profijt te trekken van de goedgeloofigheid zijner medemen-schen, maar wiens leven verre van onberispelijk is geweest.

Het beeld van dezen man en de oorzaak van zijn beroemdheid, had de schrijver dunkt mij beter doen uitkomen, als hij, in plaats van de lange lijst zijner werken op te sommen, den inhoud van een enkel daarvan had gegeven. Nu moet men zich tevreden stellen met veel titels en enkele korte verklaringen.

Voor al geldt dit voor het groote stuk, dat ge-wijd is aan het „profetische“ werk van dezen geldmaker, die handig gebruik wist te maken van den naam van den toenmaals zeer beroemden astroloog en tooverdokter Ludeman, om talrijke astrologische boeken met de dwaaste toekomst-voorspellingen aan den man te brengen. Uitvoerig somt de schrijver op alle lange titels, met vermelding van het aantal drukken. Daaruit kan de lezer wel opmaken, hoe geliefd toen onder alle standen dit soort werk was, hoe duizenden de zonderling-ste voorspellingen uit den loop der sterren slikten en in spanning hun vervulling afwachten. Maar verklaring van dit feit wordt niet uitvoerig ge-given. Misschien had ook hier een breedere be-spreking van het hoofdwerk meer licht gegeven. Het doordringen van Newtons theorieën, die liefde voor sterrenkunde ook bij leeken, die soms kost-bare kijkers bezaten, zal er wel niet vreemd aan zijn geweest. Nu komen uit dit boekje een enorm handig veelschrijver en een ongelooflijk goed- en bijgeloovig volksdeel naar voren, en valt de aan-dacht meer op den persoon, dan op zijn beteeken-is voor zijn tijd. Dat zijn invloed grooter geweest is dan die van Erasmus in zijn tijd, mag men toch niet alleen afleiden uit de oplagen der boeken. Kersteman is een der vele, misschien wel een der

bovenbedoelde antwoord op de Academievraag toe aan Jacob Cats. Dit zal wel hierdoor zijn ge-komen, dat Vondel ook een spotticht heeft ge-maakt op genoemden dichter en raadpensionaris, en hem daarin den naam van Jaep Priaep geeft.³⁾

Zou Vondel dan goed zijn ingelicht, toen hij 't gewraakte antwoord op de Academievraag aan Trigland toeschreef? Zoolang nadere bewijzen ont-breken, geloof ik het niet. Welke karakter-eigen-schappen Trigland bezat, de humor was niet een van zijn sterkste zijden. Kwajik kan men even-wel bedoeld gedichtje humoristisch noemen in den waren zin des woords. Laten we zeggen, dat het poegt komiek te zijn. Maar het is niet eens altijd komiek: 't is meer plat en vies.

Welnu, we weten dat het 17de eeuwse geslacht heel wat meer door de vingers zag op het gebied der kiescheheid, dan de 19de eeuwers. Over onze eigen tijd kunnen wij wat dat betreft niet zoo gunstig oordeelen.

Maar dat dit gedichtje, met den veelbelovenden titel: „D'Amsterdamsche Kakademie, ofte Guit-school“, en waarvan de eerste twee regels als 't volgt luiden:

„Alvol, op Heele-Ton geseten,
Vraegt al syn dronke kale Neten“,

ik zeg, dat dit gedicht van Trigland afkomstig zou zijn, weiger ik aan te nemen op grond alleen, dat Vondel hem voor den maker ervan aanzag. 't Past allermint bij den hoogen ernst, de deffigheid — in den juisten zin des woords — die Triglands optreden kenmerkten.

voornam
Erasmus
vloed n
meten n

Dit bo
geschied
teekenen
er in ge
werken
Gr.

Calvijt
om een
die den

Hij sel
verdenke
pas ondu
omtrent
Drie e
komend
synode,
Paschen
niet opr
Hier s
Calvijt d
op dit p
de heere
hij Carol
bewaren
blijven. l

Op 14
Lausann
aanwezig
deerden.

Viret
doch zo
soon“ te
Caroli
belijden
Athanasi
laties, d

Toen s
ontwaar
trent de
scheiding
vraag, o
en de m
meer gel

Verder
kinderac
deugniet
enz. Hij
is een b

Vervolg
dediging

Hij leg
heid, die
over Goc
Woord, n
Zijn Woc
Woord.
langen, g
den. Ma
teekenis
de Schri
gelijk die
kunnen

Het vo
land dra
moet afk
kort dan

„M
U
Op

In zoo
tooneelsp
den stich
opnieuw
straat ve
de rol va
Euripylus
verlegens
gegrimeer
Waarom
der der
de voora

„Ba
En
On
Op

Voor 't
op Vonde
werkelijk
lieft voor
dan cens
weest. O
een en a

het niet weer-
p zijn tijdge-
rooter is ge-
s en Grotius

dat hier een
dat is toch
van zijn leven
llende amou-
worden be-
leven geleid
student, sol-
biografieën
fige, lector en
in, oplichter,
ngen hem in
bevolking. De
allen op veel
de eeuw mee

worden ver-
ljd ons nader
s toen niet
rdt, dat ruim
te kermis te
gesloten op-
iositeit, geeft
der volksver-
ziet in dezen
van de vita-
genheid voor
k vergoeljk
en immoreel
urin bestond,
r de omstan-
verd afgeleid.
handig man
ist profijt te
er medemen-
onberispelijk

zaak van zijn
kt mij beter
de lange lijst
oud van een
et men zich
enkele korte

stuk, dat ge-
c van dezen
e maken van
eroemden
om talrijke
te toekomst-
en. Uitvoerig
met vermel-
kan de lezer
alle standen
e zonderling-
arren slikten
chiten. Maar
uitvoerig ge-
breedere be-
cht gegeven.
en, de liefde
e soms kost-
vreemd aan
e een enorm
lijk goed- en
valt de aan-
zijn beteeke-
oter geweest
ag men toch
der boeken
wel een der

mievraag toe
oor zijn ge-
ht heeft ge-
pensionaris,
iaep geeft.⁵⁾
ht, toen hij
ievraag aan
bewijzen ont-
rakter-eigen-
was niet een
i men even-
emen in den
gen, dat het
t eens altijd

che geslacht
p het gebied
Over onzen
ft niet zoo
elbelovenden
ofte Guilt
regels als

komstig zou
l alleen, dat
n zag. 't Past
teftigheid —
e Triglands

voornaamste „voorlichters” van zijn tijd geweest, Erasmus was in de zijne een unicum, wiens invloed naar de diepte, niet naar de breedte gemeten moet worden.

Dit boekje is echter voor liefhebbers der cultuurgeschiedenis zeer interessant, zoowel om de vele toekenende trekjes als om de massa materiaal die er in geboden wordt, om zich zelf dieper in te werken in de zeer belangrijke 18de eeuw.

Gr. H. S.

Calvijn als verdachte voor de Synode.

Calvijn had in de zaak tegen Caroli gevraagd om een Synode vóór Paschen 1537. Maar Megander, die den brief ontving, wantrouwen Calvijn ook al.

Hij schreef 8 Maart aan Bullinger: „Ten slotte verdenken wij eenige Franschen, gevestigd in het pas onderworpen land, dat zij verkeerd gevoelen omtrent den Christus en de Personen der Drieëenheid. Daarom heeft Calvijn, te Bern komend, aangedrongen op het samenkomen eener synode, hetgeen hem niet toegestaan is, dan na Paschen. Zie, welke zaken deze bijgeloovige, zoo niet oproerige Franschen ons bezorgen...”

Hier schemert het wantrouwen tegen Farel en Calvijn door. Farel was reeds vroeger beschuldigd op dit punt. Hij kreeg nu een scherp brief van de heeren van Bern, om de onaangenaamheid, die hij Caroli had berokkend. Farel moet den vrede bewaren en bij zijn eigen gemeente in Genève blijven. Hij heeft niets te maken in Lausanne!

Op 14 Mei kwam de synode dan toch bijeen te Lausanne. Meer dan honderd predikanten waren aanwezig. Megander was een der vier die presideerden.

Viret zette zijn rechtzinnige belijdenis uiteen, doch zonder de woorden: „Drieëenheid” en „Persoon” te gebruiken.

Caroli viel hem daarover aan en ging de geloofsbelijdenis van Nicea opzeggen en daarna die van Athanasius en dat met zoo ostentatieve gesticulaties, dat de vergadering in lachen uitbarstte.

Toen stond Calvijn op en gaf lucht aan zijn verontwaardiging. Hij zeide: Caroli valt ons aan omtrent de vraag: Wie is God? Welke is de onderscheiding der Personen in God? Ik ga verder. Ik vraag, of hij in een God gelooft, en ik neem God en de menschen tot getuigen, dat er in hem niet meer geloof is dan in een hond en een zwijn”.

Verder noemde hij Caroli een Theologaster, die kinderachtige ongerijmdheden voortbrengt, een deugniel, een avallige, die onbeschaamd liegt, enz. enz. Hij beweert een Athanasius te zijn, maar hij is een heiligschennis.

Vervolgens hield Calvijn een redevoering ter verdediging van de aangeklaagden.

Hij legde den nadruk op de Schriftuurlijke soberheid, die ons past bij het spreken in de belijdenis over God. „Men moet God alleen zoeken in Zijn Woord, niets van Hem denken dan overeenkomstig Zijn Woord, alleen over Hem spreken met Zijn Woord. Niet dat Calvijn een confessie zou verlangen, geweven en saamgeflanst uit bijbelwoorden. Maar men heeft woorden nodig, die een beteekeenis hebben, welke waarlijk overeenkomt met de Schriftuurlijke waarheid en „die zoo min mogelijk die moeilijkheden bevatten, welke de vromen kunnen ergeren.”

Het volgende hekeldicht van Vondel op Trigland draagt tot titel: „Op Haen Kalkoen”. Het moet afkomstig zijn uit het jaar 1630, of althans kort daarna. Dat weten we uit de regels:

„Men had, o dronke plondergeus
U met geen roo'kalkoensche neus
Op 't openbaer tooneel gebracht...”

In zooveen genoemd jaar was namelijk het tooneelspel „Iphigenia” van dr Samuel Coster, den stichter der Amsterdamsche Academie, weer opnieuw vertoond, na vele jaren door de Magistraat verboden te zijn geweest. De speler, die de rol van den priester Euripylus daarin speelde, Euripylus de felste tegenstander van Agamemnon, vertegenwoordiger der wereldlijke macht, was zoo gegrimdeerd, dat hij sprekend op Trigland geleek. Waarom Trigland dus voorgesteld als tegenstander der wereldlijke regeering? Vondel zegt het in de voorafgaande verzen:

„Bachant, had gy niet onbeschaemt,
En 't geen een Leraer minst betaemt,
Ons Burgemeesters, wel geneigt,
Op 't Raethuis met een moordt gedreigt...”

Voor 't oogenblik daargelaten, of het feit, waarop Vondel in den laatst geciteerden regel zinspeelt, werkelijk zoo gebeurd is, als de dichter het gelieft voor te stellen — Trigland is inderdaad meer dan eens in conflict met de stedelijke regeering geweest. Over de oorzaak dezer conflicten is reeds een en ander gezegd. Ook bij de verbanning van

Calvijn sprak van „de practische kennis, die zekerder is dan alle ijdele bespiegeling”.

Wat de woorden „Drieëenheid” en „Persoon” betreft, zei Calvijn, dat Farel noch hij ooit daarvan afkeerig was geweest. In zijn Institutie komen zij voor en ook in de Helvetische Confessie, die zij onderleekenden.

Maar zij wilden, dat het gebruik daarvan in de kerk vrij zou zijn. Zij verlangden, dat, daar de zaak zelf genoegzaam helder was, het geloof niet zou gebonden worden aan woorden en lettergrepen. (Wat stond Calvijn hier sterk tegen de mannen der speculatie en van het begripsrealisme, die ruzie zochten in plaats van beginselstrijd te aanvaarden).

Men moest zekere schuchterheid in 't gebruik van deze woorden eerbiedigen.

Verder sprekende over de geloofsbelijdenis van Athanasius, uitte Calvijn zijn twijfel of het stuk wel van Athanasius was. En over de Geloofsbelijdenis van Nicea had hij ook zijn oordeel: „Het is niet denkbaar, zei Calvijn, dat de heilige vaders, als zij de noodzakelijkste dingen in een zoo kort mogelijke formule wilden samenvatten, zich zouden vermeid hebben met zulk een omhaal van nuttelooze woorden. Gij ziet toch, dat er een ijdele herhaling van woorden in is: God uit God, licht uit licht, waarachtig God uit waarachtig God. Waartoe deze herhaling?”

Intusschen verwierp Calvijn deze belijdenissen niet, maar hij wilde niet, dat in de kerk deze tirannie werd ingevoerd, dat degene, die niet aanstonds alles, wat door een ander werd voorgeschreven, toestemde, voor een ketter gehouden werd.

De Synode van Lausanne verklaarde Calvijn en zijn vrienden rechtzinnig en Caroli werd afgezet.

Maar op 2 en 3 Juni kwam de kwestie nogmaals aan de orde op de synode van Bern, waar alle predikanten van het Berner land en de tweehonderd leden van den Grooten Raad tegenwoordig waren.

Omtrent de leer was men het spoedig eens. En toen vroeg men de predikanten, wat zij op Caroli aan te merken hadden. Toen kwam er iets los. Eerst wilde Caroli zich nog verdedigen. Doch toen dat niet ging, begon de vos de passie te preeken. Hij begon schuld te belijden voor zijn slecht gedrag van vroeger... Vroeger had hij twee jonge Gereformeerden laten gevangen nemen, hoewel hij wist, dat de Inquisitie hen zou ombrengen...

Maar zijn schuldbelijdenis over het verleden deed hem niet den dans ontspringen. Farel beschuldigde hem van verschillende liederlijke handelingen in zijn ambtelijke loopbaan.

Caroli zweeg. Hij vond het maar het veiligst, zich uit de voeten te maken en vluchtte uit Bern.

Den 7den Juni berichtte de Raad van Bern aan den Raad van Lausanne zijn afzetting met deze woorden: „Om zware lasteringen en verwijtingen tegen meester Farel, Viret, Calvinus en anderen, die hij niet heeft kunnen bewijzen, hebben wij hem uit den dienst ontslagen en verboden in eenige plaats onder onze regeering meer te prediken.”

Zoo was het gevaar voor de kerken bezworen en kon de reformatische arbeid van Calvijn en de anderen rustig voortgaan. De eenheid des geloofs en de eenigheid in de leer waren tegen dezen lasterlijken aanval van Caroli gehandhaafd.

Niet de binding aan termen, door den kwaadwilligen Caroli geëischt, zou heerschen, maar de

zijn collega's Smout en Cloppenburgh had hij zich niet onbetuigd gelaten. Ik wil niet beweren, dat de schuld altijd en altijd alleen bij de Vroedschap lag.

Niet alle predikanten waren mannen als Trigland en dat zij wel ijverden, doch dit ook wel eens met weinig verstand deden, moet toegegeven. Toch is in dit opzicht veel overdreven voorgesteld en men moet anderzijds eerbied gevoelen voor mannen, die rechtuit en onbevreesd hun meening durfden zeggen, ook wanneer die meening lijnrecht inging tegen die van de stedelijke regeering. Want wat dat tengevolge kon hebben, leert ons de geschiedenis van de beide zooveen genoemde collega's van Trigland. Nu heeft men het wel eens zoo voorgesteld, dat Trigland te voorzichtg, ja te sluw was, om rechtweg te zeggen, wat hij meende. Dit is niet in overeenstemming met de waarheid en evenmin overeenkomstig de getuigenis van tijdgenooten, waaronder ook tegenstanders. Wat zij Trigland ook naar het hoofd werpen: Heftigheid, opruling, heerschzucht — over sluwheid wordt niet gerept, net zoo min als over dronkenschap.

Op welk speciaal geval Vondel hier doelt, is mij niet bekend. Wel vermeldt Wagenaar, dat Trigland na de deportatie van Smout, met drie collega's bij de Burgemeesters verscheen en hun ongezoeten de waarheid zei over hun houding ten opzichte van Smout. Uit de woorden, die Wagenaar bezigt, kan men kwalijk opmaken, dat Trigland zou gedreigd hebben met „moord”.

Overigens, men ziet het uit de eerste drie aangehaalde regels, blijft Vondel den predikant achter-

„zaak zelve”, die door de Formulieren van Eenigheid werd beleden, zou alle Christgelooovigen bij elkander houden, ondanks de verschillen onder hen. A. JANSE.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Bijbelsche Zeevaart.

II.

Onder Cyprus heen.

Hun verblijf te Sidon — de eerste haven na het vertrek van Cesarea — is slechts kort geweest. Waarschijnlijk zijn ze daar in den morgen aangekomen en dien zelfden avond nog — begunstigd door den periodieken landwind — vertrokken. Haven van bestemming is Myra, gelegen aan de Andrahi-rivier, twee mijl het land in. Maar „omdat de winden ons tegen waren” (vers 4) zijn ze gedwongen be-oosten Cyprus langs te gaan.

Wanneer men de kaart raadpleegt — een goede voorstelling van deze dingen kan men niet krijgen zonder de kaart te bestudeeren — zal men zien, dat Myra in Lycië ongeveer noord-west van Sidon lag. Een afstand — bewesten Cyprus gemeten — van ruim 300 mijl (1 mijl = 1852 M.). Bij gunstigen wind en behouden vaart van vijf mijl per uur, zou de overtocht in drie dagen volbracht zijn. Het was echter westewind. En voor een zeilschip van die dagen onmogelijk om bij westewind een noordelijken koers te sturen. Waren ze van Klein-Azië gekomen — zooals in Hand. 21:3 het geval was — ze zouden er voordeel bij hebben gehad bewesten Cyprus te varen, maar thans zijn ze genoodzaakt een langeren weg te kiezen.

Ze zetten nu koers op kaap Andreas, de noord-oostelijke punt van Cyprus. Het is nog zomer als ze op reis gaan. Volgens Ramsay¹⁾ zou de datum van vertrek uit Cesarea 17 Aug. van het jaar 59 geweest zijn. „En des anderen daags kwamen wij aan te Sidon” (vers 3).

Wanneer Lucas ons niet anders mededeelde dan dat ze „onder Cyprus langs” gaan, zouden we nimmer geweten hebben of ze bewesten dan wel beoosten genoemd eiland voeren. (Prof. de Zwaan vertaalt vers 4: „achter Cyprus langs”²⁾.) Want „onder langs” zegt nog niets van den koers dien ze gestuurd hebben. Het zegt alleen, dat ze vlak langs bedoeld eiland gegaan zijn.

„Onder” de kust varen is iets anders dan „in lijn” van de kust. Dit laatste kan men doen, terwijl men nog „uit” den wal is, op bepaalden afstand van het land. Ik maak deze opmerking omdat de Oxford-Bible hier leest: „in the lee of Cyprus”.

Zooals bekend, is lij het tegengestelde van loef. Loef is de windkant, lij de stille zijde.

Wanneer men in lij van iets vaart, dan is dat om beschutting te zoeken. Die beschutting is reeds merkbaar zoodra men b.v. uit open zee tusschen eilanden komt, al liggen ze ook nog op behoorlijken afstand van het schip verwijderd. De wind is dan niet zoo hevig en als vanzelf is de zee rustiger. De uitdrukking „onder Cyprus heen” is ontleend aan de navigatie met zeilschepen. Bij de stoomvaart is de beteekenis ervan meer verloren gegaan. Wel bestaat ze nog in den term „Onder

1) G. Wielenga, Paulus, blz. 298.

2) J. de Zwaan, Tekst en Uitleg. Hand. der Ap., 2e dr., blz. 68.

volgen met het dronkenschapspraatje. Ook in den aanvang van het vers komt dit uit:

„Wie zaght oit gekken zonder bel?
Kalkoentjen is wat root van vel
en zuiver geus,
Omdat de Rijsche muskadel,
Met al het zuiver nat
Van 't Heidelbergse val,
Trekt in zyn neus...”

Waarschijnlijk uit denzelfden tijd is een ander vers op Trigland, waarin Vondel hem beschuldigt, dat hij zijn vrouw zou hebben „gesmeten” (geslagen). Van Triglands huwelijk is, althans naar ik weet, heel weinig bekend. Of Vondel dus een werkelijk gebeurd en algemeen bekend feit als uitgangspunt neemt, dan wel, dat het hiermee net zoo gesteld is als met de aantijging van dronkenschap, moet ik in het midden laten.

Na 1630/31 lijkt het, of Vondel Trigland uit het oog heeft verloren. Daartoe heeft, naast andere oorzaken, ook wel bijgedragen het feit, dat laatstgenoemde anno 1634 uit Amsterdam naar Leiden vertrok, wegens zijn benoeming tot hoogleraar aan de Universiteit aldaar.

Zaandam.

SJ. P. DE JONG.

3) Een bespreking hiervan past beter in het kader van een opstel over een ander Amsterdamsch predikant uit die dagen: Smoutius.

4) Priapus is Priapus, zoon van Dionysus en Afrodite, god van den wijnbouw. Dit is dus ook een zinspeling op Trigland's z.g. drankzucht.

5) Ter wille van de rechtvaardigheid vermeld ik hierbij, dat het niet zeker is, of dat hekeldicht op Cats (onder den titel: Text) wel van Vondel afkomstig is.